

Regionstyrelsen

Remiss, avtal om försvarssamarbete med Amerikas förenta stater (Ds 2024:2)

Förslag till beslut

- Regionstyrelsen finner bifogat remissvar som Region Gotlands svar på remissen.

Ärendet är omedelbart justerat.

Sammanfattning

Sverige och USA undertecknade den 5 december 2023 ett avtal om försvarssamarbete, ett så kallat Defense Cooperation Agreement (DCA-avtal). Sverige har ett nära samarbete med USA inom det säkerhets- och försvarspolitiska området, vilket kommer fördjupas ytterligare med DCA-avtalet. Avtalet reglerar de närmare förutsättningarna för amerikansk militär närvaro i Sverige och förbättrar därmed förutsättningarna för amerikanskt stöd till Sverige och blir en viktig grund för försvaret i norra Europa.

Avtalet är tröskelhöjande och stabiliserande. Det stärker säkerheten även för USA och för våra nordiska och baltiska grannländer. DCA-avtalet bygger vidare på och kompletterar avtalet mellan parterna i nordatlantiska fördraget om status för deras styrkor (Nato SOFA) och avtalet mellan de stater som är parter i nordatlantiska fördraget och de andra stater som deltar i Partnerskap för fred om status för deras styrkor (PFF SOFA), vars materiella innehåll överensstämmer med Nato SOFA.

DCA-avtalet innehåller bestämmelser om den rättsliga statusen för den amerikanska styrkan, dess personal, anhöriga och leverantörer. Därutöver regleras frågor som rätt till tillträde till svenskt territorium, rätt att få använda vissa av Försvarsmaktens anläggningar och områden och rätt att bedriva viss verksamhet till stöd för den egna styrkan och dess personal. Samarbetet enligt DCA-avtalet bygger på Sveriges samtycke och på full respekt för svensk lagstiftning, svensk suveränitet och internationella förpliktelser. Samarbetet sker i enlighet med folkrätten. Ett ingående av DCA-avtalet förändrar inte den ståndpunkt som har kommit till uttryck inom ramen för Sveriges Natoansökan att det inte finns skäl att ha kärnvapen och permanenta baser på svenskt territorium i fredstid.

Region Gotland har erbjudits att inkomma med remissvar på de lagförslag som DCA-avtalets godkännande innebär. Remisstiden är mycket kort, vilket gjort att Region Gotland begärt anstånd med inlämning hos Försvarsdepartementet som beviljats med tre dagar. Detta medför att ärendet måste vara omedelbart justerat. Den korta beredningstiden har också gjort att remissen inte har varit i någon nämnd, utan beredningen har gjorts genom att enskilda handläggare, bland annat från Hälso- och sjukvårdsförvaltningen, har fått inkomma med förslag och synpunkter.

I DCA-avtalet listas 17 olika militära anläggningar som kan komma att nyttjas, där Gotlands regementsområde med tillhörande övningsområde anges. Detta innebär att Amerikanska militära styrkor kommer kunna vistas på området i mycket större omfattning än vad som görs idag.

Region Gotland efterfrågar ett strukturerat samarbete och informationsutbyte mellan amerikanska och svenska vårdgivare, samt möjligheten för amerikanska sjukvårdsresurser att bistå vid större olyckor eller katastrofer. Region Gotland förespråkar också en ersättningsmodell för de kommuner och regioner som påverkas av de områden och anläggningar som föreslås i DCA-avtalet, och lyfter fram behovet av samordning med Försvarsmakten för att säkerställa fungerande räddningstjänst, sjukvård och andra stödfunktioner. Region Gotland framför vikten av att kring avtalskonstruktion hålla ihop så de harmonierar mellan de nordiska länderna och USA och innebär likartade förutsättningar. Region Gotland vill trycka på att "Ett ingående av DCA-avtalet förändrar inte den ståndpunkt som har kommit till uttryck inom ramen för Sveriges Natoansökan att det inte finns skäl att ha kärnvapen och permanenta baser på svenskt territorium i fredstid." Region Gotland vill framhålla att inga kärnvapen ska finnas på gotländsk mark och att skrivningar kring det måste stärkas.

Bedömning

I bilagan som föreslås som Region Gotlands svar på remissen lyfts fyra punkter. I första punkten trycker Region Gotland på vikten av regeringens ställningstagande mot kärnvapen och önskar tydligare skrivningar om att inga kärnvapen ska finnas på gotländsk mark.

I andra punkten vill Region Gotland att man förtydligar vilka rättsprocesser som är "av särskild vikt" så att straffrätten återtas av Sverige. Detta för att öka förutsägbarheten i rättsprocesser i de fall en gotlänning utsätts för en kriminell handling av en amerikansk medborgare som omfattas av DCA-avtalet.

I tredje punkten adresseras och tydliggörs utmaningarna med att utnyttja amerikanska sjukvårdsresurser vid större olyckor eller katastrofer, inom ramen för DCA-avtalet. Den nuvarande avsaknaden av en tydlig mekanism för deras användning i krislägen är en betydande brist i beredskapsplaneringen. Denna begränsning underminerar inte bara potentialen i det internationella samarbetet utan riskerar även effektiviteten i hanteringen av större olyckor eller katastrofer.

Region Gotland understryker vikten av en integration av amerikanska sjukvårdsresurser i händelse av en kris. Det finns ett behov att revidera befintliga regelverk eller skapa nya regelverk som explicit tillåter och reglerar användningen av dessa resurser över juridiska och organisatoriska gränser. Ett sådant regelverk skulle säkerställa att Gotland kan dra full nytta av tillgängliga resurser när det gäller både kapacitet och expertis, vilket maximerar utfallet vid exempelvis masskadehändelser. För att konkretisera dessa punkter föreslår Region Gotland möjliga utvidgningar av Förordning (2002:375) om Försvarsmaktens stöd till civil verksamhet.

I fjärde punkten framhåller Region Gotland behovet av att utveckla en ersättningsmodell för de kommuner och regioner som berörs. Denna ståndpunkt grundar sig i insikten att placering av amerikanska styrkor inom det geografiska området kräver omfattande förberedelser, samordning och planering mellan Försvarsmakten, amerikanska styrkorna och lokala civila myndigheter. Det är viktigt att understryka att dessa processer, som inkluderar allt från infrastrukturutveckling till anpassningar av räddningstjänst och sjukvård, är resurskrävande och innebär en betydande arbetsbelastning för de berörda kommunerna och regionerna.

Den omfattande planeringen och samordningen som krävs inför och under placeringen av amerikanska styrkor medför inte bara direkta kostnader, utan också indirekta sådana genom den potentiella påverkan på lokalsamhället, miljön och den offentliga servicen. Det är därför av största vikt att en ersättningsmodell utvecklas som tar hänsyn till både de direkta och de indirekta kostnaderna för kommuner och regioner. Detta kan inkludera allt från utbildning och övningar i samverkan med militära enheter, till investeringar i infrastruktur och teknik som kan gynna både det militära uppdraget och det civila samhället.

Beslutsunderlag

Avtal om försvarssamarbete med Amerikas förenta stater (DS 2024:2)

Regionstyrelseförvaltningen

Stefan Hollmark
Regiondirektör

Josefin Jessen
Bitr. Förvaltningschef RSF

Skickas till

Försvarsdepartementet per e-post till fo.remissvar@regeringskansliet.se och med kopia till christina.siwring@regeringskansliet.se. Ange diarienummer Fö2024/00152 och remissinstansens namn i ämnesraden på e-postmeddelandet.

Svaret bör lämnas i två versioner: den ena i ett bearbetningsbart format (t.ex. Word), den andra i ett format (t.ex. pdf) som följer tillgänglighetskraven enligt lagen (2018:1937) om tillgänglighet till digital offentlig service. Remissinstansens namn ska anges i namnet på respektive dokument.